

מבוא לספר זמנים

שני יסודות באים כמעט בכל ההלכות, השביתה והשמחה.¹

השביתה – ברורה היא החלוקה בין מצוות עשה לבין מצוות לא תעשה. הראשונות מחייבות עשיית אנוש, פעולה, יצירה מכל סוג שהוא, והאחרונות אוסרות על האדם לעשות דבר מה. מצוות השביתה שזורות כחוט השני פעמים רבות בספר זמנים, בשבת וביום הכיפורים ובכל יום טוב, והיא מיוחדת מבחינה זו. לא רק שיש מצוות לא תעשה "שלא לעשות בו מלאכה" (שמונה ציוויים!), אלא שכנגד כל מצנת לא תעשה יש מצנת עשה תמוהה, המצוה לשבות. ונשאלת השאלה: מה טיבה של שביתה זו ואיזו עשייה יש בה? הרי כל כולה היא אי-עשייה.

התורה מצווה אותנו על עוד שביתות שיש בהן כדי ללמדנו על מגמת מצנת השביתה. שתיים מהן בספר זמנים. אחת היא מצנת עשה להשבית את החמץ מן הדעת ומן התודעה, מן החשיבה ומן החשיבות, מן הצורך ומן הצריכה: "שיבטל החמץ מלבו ויחשב אותו כעפר, וישים בלבו שאין ברשותו חמץ כלל, ושכל חמץ שברשותו הרי הוא כעפר וכדבר שאין בו צורך כלל".²

המצוה השנייה היא מצנת עשה, להתענות ביום הכיפורים. וזה לשון הרמב"ם: "מצנת עשה אחרת יש ביום הכיפורים, והיא לשבות בו מאכילה ושתייה".³ לא רק "שלא לאכול ולשתות בו" (שהיא מצנת לא תעשה אחרת), אלא גם "לשבות", לבטל מן הדעת ביום הקדוש את האכילה והשתייה כחלק מעינוי הנפש.

המצוה השלישית נמנית עם הלכות שנת השמיטה, החלה אחת בשבע שנים, "לשבות בשנה השביעית מעבודת הארץ".⁴ כלומר להפקיר את הקרקע ואת הפירות.

השביתה היא אם כן הפסקה פעילה, "לעשות את השבת",⁵ הנעשית מזמן לזמן, ששמעה ביטול תודעתי: להניח, לעזוב, לשמוט ולהפקיר את מקורות העשבוד של חיינו: המלאכה, החמץ, האכילה, השתייה והנכסים. ודאי שיש בכל אלו צורך לאדם, אלא שמתוך הנחיצות וההכרח, הוא נמשך אחריהם, ובמאמץ להשיגם, מצרף אליהם גם את מה שאין בו צורך, את המיותר. שועה הוא האדם אל צורכי השעה, ודרישותיו של הזמני הופכות לנצחיות, עד שהזמני נחשב נצחי, והנצחי נעשה חולף כזמני. הזמן מתעתע גדול הוא. כמה קשה להסיר את

ספר זמנים עוסק בימים המיוחדים במעגל השנה, והוא גם חותם את הרבע הראשון של ספר "משנה תורה", העוסק בחובותיו של האדם כשלעצמו.

ספר זה עוסק ביחס של האדם אל המופעים המיוחדים במהלך השנה, בהיבטים של האדם היחיד. מזה נגזרים גם שמותיהן של חטיבות ההלכות: "הלכות שביתת עשור", ולא 'הלכות יום הכיפורים', שעניינן נידון בספר עבודה, שהרי המכפר העיקרי הוא הקרבן, השעיר לעזאזל; "הלכות חמץ ומצה", ולא 'הלכות פסח', מפני שהשם פסח שמור לקרבן הפסח, הנידון בספר הקרבנות.

סדרן של ההלכות בא מן התדיר אל הנדיר, מן החמור אל הקל ומן הכלל אל הפרט. בראשן הלכות שבת, המזדמנת אחת בשבוע, שהיא גם החמורה מכולן (הלכות שבת). לשביתה בזמן נספחת השביתה במקום במהלך השבת (הלכות עירובין). צום יום הכיפורים, החל ביום י' בתשרי, הקרוי גם "שבת שבתון", צמוד להלכות שבת, וחמור פחות מן השבת (הלכות שביתת עשור). במדרג הולך ופוחת מבחינת החומרה, מתוארות ההלכות המשותפות לחגים מן התורה, אלו הם ה'ימים טובים' שחייב האדם לשבות גם בהם (הלכות שביתת יום טוב). לאחר מכן, בא פירוט מיוחד של החגים. ראשון להם בתורה הוא חג הפסח, או מדויק יותר חג המצות (הלכות חמץ ומצה), לאחר מכן ראש השנה, יום זכרון תרועה בשופר, ומצורפות אליו הלכות חג הסוכות, הישיבה בסוכה וארבעת המינים (הלכות שופר וסוכה ולולב). בסוף השנה לפי המניין העברי, בחודש אדר, מוטל על כל אדם מישראל לתת מחצית השקל למקדש. מצוה זו נוהגת רק בזמן שבית המקדש היה קיים (הלכות שקלים). לאחר מכן, באה המצוה המוטלת על בית הדין, לקבוע את ראש החודש ואת לוח השנה, ששמנה נגזרים זמני כל החגים, ונלווה לה מדרך אסטרונומי מפורט של סוד העיבור (הלכות קידוש החודש). בסוף חטיבות ההלכות מן התורה, באה המצוה להתענות בעתות בצרות (הלכות תעניות). פורים וחנוכה, שתיקנו אותם חכמים, באים אחרונים (הלכות מגילה וחנוכה).